

Zapomniane rodzaje tektur

Tektury celulozowe: żakardowe, matrycowe, walizkowe, słomowe – dziedzictwo kultury

MARZANNA MARCINKOWSKA

Wprowadzenie

W poprzednim artykule z cyklu „Zapomniane rodzaje tektur” [5] przypomniano zabytkowe tektury szmaciane do celów budowlanych. Niniejszą publikację poświęcono zapomnianym obecnie, a kiedyś bardzo popularnym, tekturom celulozowym, takim jak: żakardowa, matrycowa, walizkowa oraz słomowa. Wraz z zakończeniem ich produkcji w Polsce w latach 90. XX w. zniknęły z polskiego rynku, po wielowiekowej na nim obecności.

Konwencja Rady Europy z Faro definiuje dziedzictwo kultury jako *zbiór zasobów odziedziczonych z przeszłości, które ludzie identyfikują niezależnie od stanu własności, jako dowód i reprezentację swoich nieustannie ewoluujących wartości, wierzeń, wiedzy i tradycji. Zawiera ono w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem w ciągu dziejów* [2]. Dziedzictwo kultury podzielono na trzy kategorie: przemysłowe, inżynierii i techniczne. Dziedzictwo techniczne (tzn. technika w określonych kontekstach) jest klasyfikowane według następujących kryteriów:

- postęp techniczny w danej epoce,
- techniczne i społeczne środowiska pracy,
- techniki wojskowe, obrony i ataku,
- technika edukacyjna i edukacja techniczna,
- kolekcjonerstwo artefaktów technicznych,
- muzealnictwo techniczne,
- technika w ujęciu rodzajowym [1].

Zgodnie z tymi kryteriami, technologie wytwarzania zabytkowej tektury szmacianej do celów budowlanych [5], tektury celulozowej: żakardowej, biletowej, słomianej,

szmacianej matrycowej oraz one same, a także technologie ich przetwórstwa, zaliczane są do zasobów dziedzictwa kulturowego XXI wieku. Jednym ze sposobów zachowania dziedzictwa jest międzypokoleniowy przekaz ustny lub pisemny, naśladowanie czynności oraz przypominanie [15]. Przykładem międzypokoleniowego przekazu pisemnego może być niniejszy artykuł.

Tektura celulozowa żakardowa

Tekturę żakardową wytwarzano z czystej masy celulozowej drzewnej oraz z mieszanki makulatur II, III i V gat. [4]. Była ona jednowarstwowa, maszynowa, zaklejona i usztywniona, o następujących właściwościach:

- grubość 0,5-0,8 mm,
- powierzchnia matowa lub gładzona (wg zamówienia),
- wytrzymałość na zrywanie – średnia w obu kierunkach (poprzecznym i wzdłużnym) nie mogła być mniejsza niż 4 kG/cm².
- odkształcenie liniowe – wydłużenie po 2 godz. moczenia w wodzie nie powinno być większe niż 40% w kierunku wzdłużnym i 5% w poprzecznym, w stosunku do wymiarów powierzchni przed moczeniem [7].

Tektury żakardowe były używane do wyrobu tekturowych kart żakardowych (perforowanych), stosowanych przy produkcji tkanin żakardowych w przemyśle włókienniczym. W 1805 r. Joseph Marie Jacquard opracował metodę sterowania nitkami osnowy tkackiej maszyny żakardowej za pomocą tekturowych kart perforowanych. Karty były dziurkowane przez specjalistę, tzw. patroniarza, na specjalnej maszynie, według ustalonego schematu (wzoru) [16]. Otwory w kartach kierowały zaczepami wybierającymi nitki osnowy, w kolorze pasującym do wzoru tkaniny. Sterowanie nitkami maszyny tkackiej za pomocą perforowanych kart zostało przyjęte za pierwowzór

Mgr inż. **M. Marcinkowska**, marzanna19@op.pl